

JOSIP MUŽIĆ
FILOZOFSKA METODOLOGIJA
NAKLADA BOŠKOVIĆ, SPLIT, 2007., 163 STR.

Ova je knjiga, kako je u uvodu istaknuo sam autor, nastala «iz nastavnog djelovanja i ima stoga i praktičnu primjenu. Ponajprije je bio zamišljen za studente filozofije kako bi im poslužio u njihovom bavljenju filozofijom za vrijeme studija i poslije» (str. 7) No, knjiga daleko nadmašuje prvotnu nakanu, te predstavlja važan doprinos upoznavanju posebnosti znanstvenog bavljenja filozofijom, i to na jedan cjelovit i zanimljiv način.

Pitanje filozofske metodologije, znanstvenosti filozofije pretpostavlja čovjeka kao osobu koja se bavi filozofskim istraživanjem. Stoga ne čudi da autor prvo, pripremno poglavlje, naslovljeno *Temeljne postavke*, započinje tematiziranjem čovjeka kao djelatnog bića i važnosti i smisla ljudskog rada. Svako ljudsko djelovanje teži i poduzima se s nekim ciljem, odnosno s nekom svrhom. U polazištu Mužićeve filozofske metodologije nalazi se tematiziranje i jasno određivanje specifičnosti intelektualnog rada kao poziva, te ukazivanje na njegov prvotni smisao, a to je «biti u službi cjelovitog ostvarenja osobe». Tezu da je intelektualni rad «poziv u pravom smislu riječi i to jedan od najuzvišenijih i ujedno najzahtjevnijih», autor obrazlaže pozivajući se na spoznaje o razumskoj ljudskoj naravi, u koju je upisana težnja za znanjem. Naime, u čovjekovu bit spada da je biće obdareno umom kao sposobnošću spoznaje i mišljenja. Znanje je upravo ona forma koja aktualizira ili ostvaruje sposobnost spoznaje. U tom kontekstu autor ističe kako filozofija «istražujući počela i svrhu svega to ne čini da bi se uzdigla iznad drugih znanosti, već s jedne strane da bi odgovorila na nezatomljivu težnju ljudskog razuma, a s druge strane da bi omogućila njihovo objedinjavanje i suradnju» (str. 19). Stoga autor kada ukazuje na razdiobu načina razmišljanja u ovisnosti o svrsi (praktički, znanstveni i filozofski način razmišljanja) skreće pozornost na to da filozofsko mišljenje «nije odvojeno od prethodna dva nego ih pretpostavlja, njima se koristi i s njima je komplementarno» (str. 18).

Dok s divljenjem promatramo napredak znanosti, autor upozorava na pravu svrhu znanosti. Čovjek je biće koje po naravi teži znanju, a predmet je tog znanja istina koja čovjeka osposobljava da bolje shvati samoga sebe. Putevi kojima se spoznaje istina različiti su. Znanost je jedan od puteva. Na području znanstvenog spoznavanja uočava se rast specijalizacije, što sa sobom nosi problem objedinjavanja rezultata u koherentnu cjelinu. S tim u svezi autor primjećuje: «Specijalizirano znanje se gleda kao nužnost, ali se čovjek time ne miri. Jer doista život vrijedan življenja je objedinjeni život» i upravo tu «filozofija daje potpuni odgovor i to 'sa stajališta cjeline'» (str. 20). S tim u svezi autor govori o «filozofskoj globalizaciji». S pravom autor upozorava da progresivno umnažanje informacija još ne predstavlja znanje, ono po sebi ne znači ništa ako su podaci lažni ili ako ne znamo njihovu svrhu, te ističe kako «sustavno proučavanje filozofije osposobljava za lučenje ispravnog od neispravnog u idejama na raznim područjima te omogućava stjecanje dobro utemeljenog i cjelovitog razumijevanja stvarnosti» (str. 22). Kriterij ispravnosti i zajedničko polazište svim ljudima za njihova istraživanja treba biti «dobro čovjeka, to jest koliko je određeno otkriće i istina u funkciji boljeg osobnog i zajedničkog življenja» (str. 22). Autor uz navedeno mjerilo dodaje i postojanje dobre volje «među intelektualcima, koji će općem dobru davati prednost pred pojedinačnim, često sebičnim, interesima» (str. 23).

U drugom poglavlju naslovljenom «Polazišta i kriteriji kakvoće» autor premješta težište analize na osvjetljavanje odlika samog znanstvenog rada, kao i vrlina koje su potrebne znanstveniku. U uvodu ovog poglavlja autor polazi od konstatacije da su veliki uspjesi znanosti doprinijeli afirmaciji znanosti u suvremenom društvu. No, s tim u svezi autor s pravom upozorava kako se u prvom redu to odnosi na «vrednovanje rezultata koji se mogu materijalizirati i unovčiti» (str. 25). Autor upozorava da se paralelno odvija «prešutno omalovažavanje dostignuća» humanističkih znanosti. Time autor skicira kontekst u kojemu se danas postavlja pitanje o ulozi i svrsi znanosti. Naime, uočljiva je dominacija prirodoslovnih znanosti i njihov utjecaj na kulturu i to zbog mogućnosti brze primjene rezultata, odnosno

tehnologije. Svojevrsan podređeni položaj društveno-humanističke znanosti nemaju zbog znanstvenosti nego odnosa korisnosti prirodotehničkog područja za tehnološki razvoj. Za Mužića «izlaz iz ove krizne situacije može biti u tome da se nedostatke pretvori u prednost», tj. da se «iskoristi za jedno preispitivanje i otklanjanje pogrešaka, produbljenje osobnih postavki i porast u kvaliteti» (str. 25). Upravo u tome, s pravom tvrdi autor, filozofija ima nezamjenjivu ulogu.

Autorova je intencija osvijetliti «osnovne odlike znanstvenog rada» i, s druge strane, istaknuti «vrline koje su potrebne znanstveniku». Nakon što je u prvom, uvodnom poglavlju pokazao bitne odlike intelektualnog rada, sada se usredotočuje na one značajke koje su vlastite znanstvenom radu kao jednoj vrsti intelektualnog rada, a to su: istinitost, logičnost i razumljivost. I znanosti i filozofiji zajednička je težnja za istinom. To im je i etička obveza. U znanstvenom radu motiv i vodilja uvijek treba biti istina. S tim je usko povezana i vrlina skromnosti koja treba krasiti znanstvenika. Ona naime čini istraživača sposobnim podložiti se istini. Autoru se kao ključno za istinitost znanstvenog rada nameće pronalaženje i korištenje potrebne literature. S pravom autor ističe kako «u susretu s tuđim radovima valja izbjegavati dvije krajnosti: nekritičko povodjenje za autoritetima i originalnost na silu. Istina dolazi doista ne samo ispred vlastitog ega nego i ispred obzira prema drugima i njihovim mišljenjima» (str. 28). Logičnost je uvjet koji rad mora zadovoljiti kako bi bio znanstven. No, da bi logika ispunila ulogu koju od nje očekujemo, preduvjet je da je «autor ne samo razumio ono što izlaže nego da je zagospodario materijom do te mjere da ima vlastiti sud koji je prepoznatljiv i ne usteže se ni od kritičnosti kada je potrebna» (str. 30). Budući da se znanstveni rezultati trebaju priopćiti drugima, razumljivost koja dolazi do izražaja u jasnoći i jednostavnosti izričaja svakako je jedna od odlika znanstvenog istraživanja. No, ona je, kako to s pravom ističe autor, «ostvariva prije svega preko istinskog rada na vlastitoj misli» (str. 32).

Budući da je nositelj znanstvenog istraživanja određeni subjekt, veliko značenje imaju vrline znanstvenika, o kojima ovisi kvaliteta rada, a od kojih autor navodi i obrazlaže prvenstveno tri, to su

skromnost, savjesnost i ustrajnost. Pod savjesnošću autor ni u kojem slučaju ne misli na perfekcionizam nego time želi označiti činjenicu da se «u znanosti odgovarajuće sposobnosti usavršavaju zahvaljujući pristupu i načinu kako se radi» (str. 36). Vrlina savjesnosti čini istraživača sposobnim oduprijeti se površnosti i lakomislenosti u kojoj autor prepoznaje «akutni problem današnjice koji se očituje kroz to da ljudi prvo djeluju to znači u našem slučaju prvo napišu, reknu ili pročitaju, najčešće na osnovu emocija i(li) uslijed potražnje okoline, a tek onda eventualno misle što to njima predstavlja» (str. 36). U današnjem se vremenu, koje je obilježeno imperativom za instantrezultatima, ozbiljan i kvalitetan znanstveni rad pokazuje kao prava škola kreposti strpljivosti.

U trećem, središnjem poglavlju autor se, kako to sugerira i sam naslov poglavlja «Filozofska i znanstvena metodologija», posvećuje tematiziranju filozofske i znanstvene metodologije. Nakon etimologijskog objašnjenja riječi «metodologija» autor ukazuje na distinkciju između znanstvene i filozofske metodologije ukazujući pri tom kako «spomenute razlike ne znače da je filozofska metoda nešto izvanznanstveno ili nadznanstveno». Prije je riječ o tome da je veza između filozofije i metodologije drukčije naravi, to jest «drugačija nego kod bilo koje druge znanosti» (str. 43). To proizlazi ne samo iz toga što je «filozofija uvijek metoda jer filozofski misliti pretpostavlja nužno i znati kako to činiti» nego «vrijedi i obrnuto prema kome upotreba određene metode od filozofa već pretpostavlja i jednu filozofiju» (str. 43). Drugim riječima, autor ovdje ukazuje na to da je metodologija već i sama sastavnica filozofije. S druge strane, autor ne propušta ukazati i na poseban status filozofske metodologije, što proizlazi iz naravi predmeta filozofije. Naime, filozofiji je vlastito da «nije ograničena ni u predmetu istraživanja ni u metodama kao što se to događa kod metodologija drugih znanosti, a ipak ne gubi na unutarnoj povezanosti» (str. 44).

Svaki znanstveni rad pretpostavlja nužno čovjeka i njegovu razumsku sposobnost. Stoga «nikakva metodologija ne može zamijeniti misao». Autor ističe kako to posebno vrijedi za filozofiju koja se temelji «na pozitivnom vrednovanju razuma i povjerenju u njegove

sposobnosti spoznaje». No, to ni u kom slučaju ne znači kako filozofiji nije potrebna metodologija. Autor odbacuje kao neprimjereno svako nastojanje oko odvajanja filozofije i metodologije. Suprotno tome, Mužić ističe kako filozofija, «uvažavajući doprinose drugih znanosti i pomažući im u promišljanju i poboljšavanju njihovih polazišta, metoda i ciljeva ima istodobno puno pravo» i «dužnost korištenja i razvijanja vlastite metodologije» (str. 20). Pritom autor ističe značenje osobne zauzetosti, ali i naslijeđa, odnosno obveze filozofa da proučava i nastavlja rad svojih prethodnika, s ciljem da se «u susretu s tuđim mislima čovjek uči sam filozofski misliti».

U četvrtom poglavlju naslovljenom «Čitanje filozofskih tekstova» Mužić ističe «potrebu izravnog susreta» s izvornom literaturom. U ovom dijelu autor pruža obrazloženi uvid u niz postupaka koji doprinose kvalitetnijem i plodnijem iščitavanju izvornog filozofskog teksta (plan rada, organizacija vremena i prostora). U potpoglavlju naslovljenom «Rad s knjigama» autor daje vrijedne praktičke preporuke koje se odnose na potrebu kupnje knjiga, poželjnost obilježavanja teksta, pravljenja bilješki, sve do pitanja motivacije. Nakon pripravnih koraka i osvješčivanja nužnih uvjeta, u potpoglavlju «Pristup filozofskom djelu» autor skreće pozornost na osebujnu narav filozofskog teksta koji zahtijeva određenu pozornost zahtjevnom tekstu, primjerenu dinamiku čitanja, a sve to uključuje velik trud i osobnu zauzetost čitatelja. S pravom Mužić ističe kako «filozofija nema nakanu da nas zabavi, kao što to čini roman, nego je vrlo zahtjevna i to ne skriva. I kao što nitko ne postaje preko noći filozof tako ni filozofija ne podnosi površnost u pristupu tuđoj misli» (str. 68). Kada je riječ o tome kako čitati filozofsku knjigu, zanimljive su i korisne autorove upute i obrazloženja potrebe za «najmanje tri čitanja», pri čemu autor pokazuje u čemu se sastoji vlastiti pristup svakom čitanju, kao i koji su plodovi tih čitanja. Pritom Mužić kao temeljno ističe «razumjeti autorovu misao».

Dobro obraditi tekst uključuje proučavanje, objašnjenje i vrednovanje.

«Usmeno izlaganje filozofske teme» naslov je petog poglavlja u kojemu nas autor uvodi u praktičnu primjenu teorijskih temelja

filozofske metodologije preko govora. U polazištu je autorova pristupa ovoj tematici shvaćanje čovjeka kao bića kojemu su govor i jezik svojstveni. Kada je riječ o filozofskom govoru, autor skreće najprije pozornost na «neka temeljna zajednička polazišta koja mu nužno prethode», odnosno pretpostavke filozofijskog govora, a to su nemogućnost svođenja na improvizaciju i spontanost kao uvjeti konzistentnosti i akademske razine, traženje mudrosti. Pored toga Mužić analizira i ukazuje na dvije osnovne dimenzije, ovisno o tome «uspostavlja li se odnos sa sobom ili s drugim». Prva dimenzija ili «odnos sa sobom» važna je kao proces samoosvješćivanja kojega nema bez interakcije razuma i jezika. Kada je riječ o drugoj dimenziji ili «odnosu s drugim» autor posebice naglašava vrijednost slušanja drugog kao i potrebu i spremnost «naučiti se umijeću koje traži uživljavanje, razumijevanje, suosjećanje, poštivanje, ljubav». To su nužne pretpostavke svakog dijaloga, odnosno stvaranja prijateljskog ozračja u kojemu se «lakše prihvaćaju opravdane primjedbe i protivni argumenti». Svrha je dijaloga traženje istine ili, riječima autora, «dijalog je plod slušanja sebe i drugog, gdje dvije osobe stvaraju skupa i treći odnos prema istini kako u traženju tako i u otkrivanju» (str. 84). Autor s pravom skreće pozornost na dijalošku sastavnicu usmenog izlaganja jer se ono «uvijek obraća nekom slušateljstvu s kojim treba uspostaviti komunikaciju».

Nakon eksplikacije polazišta autor prelazi na utvrđivanje zakonitosti i određenih zajedničkih sastavnica koje čine uspješnim razne oblike izvedbe pripreve za usmeno izlaganje, kao što su sinteza, proces spremanja koji je najvećim dijelom učenje, te memoriranje. U svezi sa svakom od njih autor ukazuje na moguće zablude. Tako je primjerice pogrešno uvjerenje da se može odmah početi učiti iz tuđeg sažetka. Autor ukazuje na pravu svrhu sažetka, koja se sastoji u tome da služi prije svega samom subjektu da usustavi i učini sebi preglednim obavljeni rad, te mu omogući snalaženje kod izlaganja. Autorova zapažanja o nespojivosti plodnog i pozornog učenja sa žurbom posebno su vrijedna i aktualna za demaskiranje besplodnosti i ispraznosti danas raširenih ponuda raznih programa za brzo učenje i čitanje.

Nakon što je predstavio strukturu i različite vrste izlaganja, te posebno potpoglavlje posvetio ispitu kao posebnoj vrsti usmenog izlaganja, Mužić se usredotočuje na filozofski govor. Autorova nastojanja oko afirmacije važnosti zahtjeva koji se postavlja pred govornika, a to je «vladanje jezikom kao takvim u svom njegovom bogatstvu mogućnosti koje dozvoljavaju da se misao može precizno formulirati» posebice je važno i aktualno u današnjem vremenu u kojemu suvremeni mediji poput interneta ili SMS poruka podržavaju osiromašenje u izričaju (umjetno skraćivanje koje ide na uštrb jasnoće misli), a na što ukazuje i sam autor. Stoga u zaključnom dijelu ovog poglavlja autor ukazuje na svrhu govora, te u tom svjetlu prosuđuje važnost i aktualnost «umijeća govora» i u današnje vrijeme. Za filozofiju je, ističe autor, retorika važna stoga što omogućuje doći do istine.

Filozofija, kao i svaka druga disciplina, ima svoje specifičnosti koje se onda očituju ne samo u usmenom nego i u pisanom izričaju, pa autor šesto poglavlje posvećuje «pisanju» kao ključnom sredstvu posredovanja istine. To uključuje niz koraka ili «predradnji» (od izbora teme, preko prikupljanja potrebne građe, do izrade plana rada i obrade materijala). Nakon toga Mužić osvjetljava zakonitosti filozofskog pisanja, odnosno obrazlaže i navodi kriterije, tj. norme kojima mora odgovarati pisanje filozofskog djela, a među ključnim je «pisati uvijek istinu onoliko koliko je se spoznalo kloneći se bilo kakve neistine» (str. 112). S tim u svezi autor upozorava da «koliko god filozofija bila uzvišena u svom traženju i afirmiranju istine to ne smije biti povod i opravdanje da bude dosadna». Glavni razlog tome leži u činjenici da je «istina sama po sebi izuzetno privlačna i filozofi imaju odgovornost da to sačuvaju i prenesu pišući dobro» (str. 114). Ključnu ulogu kod samog pisanja ima filozofski problem. S tim u svezi za autora se zadaća filozofa sastoji u tome da «problem formulira tako da se objasni njegov smisao, pozadinu iz koje nastaje te njegove sastavnice» (str. 115). Iako autor s pravom tvrdi kako «ne postoji jedan univerzalan recept za pisanje», te da se «svatko uči pisati najbolje kroz vlastito iskustvo», daje i niz vrijednih i korisnih razmišljanja o samome načinu pisanja, koja se odnose na rješavanje

početne izgubljenosti pred množinom dijelova koje treba sastaviti u cjelinu, na ulogu inspiracije, te značenje okruženja, napominjući kako je važno da «nikad ne pišemo ono što sami ne *shvaćamo*». Autor donosi i niz vrijednih zapažanja o tome kako se ispravno služiti računalom i internetom, vodeći uvijek računa o njihovoj pravoj svrsi. S pravom Mužić ističe kako «od njih ne smijemo tražiti da nas zamijene u pisanju jer to ne mogu. Trebaju uvijek ostati samo tehnička *pomagala* kojima se treba znati dobro služiti» (str. 123).

Završno, sedmo poglavlje naslovljeno «Objavljivanje» donosi niz korisnih i vrijednih naputaka u svezi sa strukturom znanstvenog rada, vrstama znanstvenih djela, pravilima za vrednovanje znanstvenih radova, do vrsta predstavljanja tuđih radova (stručni prikaz, recenzija) i tiskanja.

Knjiga na kraju donosi vrlo opširnu i relevantnu bibliografiju.

Osim što pridonosi dignitetu filozofske metodologije, ova je knjiga višestruko poticajna za svakog tko se ozbiljno bavi filozofijom, posebice za studente koji se namjeravaju posvetiti znanstvenom radu i zbog načina na koji obrađuje metodološka pitanja. U svjetlu Mužićeva prikaza filozofska se metodologija pokazuje vrlo zanimljivom, jer autor na znanstven i pristupačan način, te lijepim i jasnim stilom promišlja i obrađuje ključna metodologijska pitanja i probleme.

Iris Tićac